

Sisteme tehnice cu multiple instalații (indispensabile; convenabile) care au funcționat cu specifice eficiențe tehnice & sociale în „trecute timpuri”. Exemplum: Cetăți nistrene.

Liviu Alexandru Sofonea,
C.R.I.F.S.T. al Academiei Română, Universitatea Alma Mater, Sibiu.;
Victoria Cotorobai,
Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi, colaborator C.R.I.F.S.T.;
Victor Sofonea,
ASTRA Sibiu, colaborator C.R.I.F.Ș.T.;
Eduard Cotorobai,
colaborator C.R.I.F.Ș.T

*Acestea sunt monumentele noastre istorice, atât de multe, de la început și până la 1850, atât de pline de valoare materială și de sens istoric, cu înconjurimile lor devastate, cu cuprinsul lor pustiu, cu patina veacurilor așternută pe fiecare, atât de variate și originale în ce privește tipurile lor! Unde le veți vedea să le recunoașteți să le respectați și să le ridicați, dacă aveți putere din ruina și părăsirea lor.
(Nicolae Iorga)*

Abstract: *Are analyzed in a exegesis with many aspects complex (technical-technological; historic; historio-graphical), epistemologic, museological, axiological), the fortified cetăți (cites, castles) placed in the long, sinuously walleys of the river Nistru-topos et situs located now days in The Republic Moldova, in The Republic Ucraina . Arguments are given for the necessary promotion of this impressive ensemble in the honoured class:*

§1. Spațiul/Areal-ul: *topos et situs* Nistrean

Răsăritul Spațiului Carpato-Danubian-Ponto /S.C.P.D./ este marcat/delimitat și de:

- Marea Neagră / Pontux Euxinus / Karadeniz / Ciornoe More/*^{**}S.C.P.D./^{***},^{***} și
- Nistrul^{1,2} — arteră fluvială, ”marele”/ râul moldav, cu lung curs meandrat, zonă/*Topos et situs*/ riverană, dens populată din ”pre-Istorie” → Antichitate → ”timpuri moderne”, cu situri arhaice rupestre: Țipoca ș. a.; cu construcții în care s-au înălțat și ziduri cu orientări astrale, paleo-

”orașe” getice³, ..., cripte getice, ..., sate și cetăți (multi-etnice), specific² active⁴ în *Historia* [1], [2], [3].^{*H,*CCM,*BAS 1 2}

Zona este studiată de geografi, etnologi, etnografi, antropologi, istorici⁴, (istoriografi, istoriologi), politologi^{ΣOG}, artiști^{ΣOG} –specific, uneori intens,- în *procesus Historiae* [1], [2], [3].

Spațiu (geo-politic; cultural & civilizațional, poli-etnic, poli-cultural ...) Σ^{Nistru} , ilustrat emblematic și prin cetățile nistrene, toate (în parte; d’împreună) ”încărcate”/”aureolate” de Istorie^{III, IV, ΣOG}: sunt *situs*-uri remarcabile, fiecare cu vestigium (historicum, tehnicum, et.al) d’împreună un extraordinar, patrimonial Vestigium Totum^{α ΣOG}.

Sistemul sicio-cultural $\Sigma^{Téhné}$ _{Nistru}, este remarcabil, complex, animat și în Evul post-comunist/ Războiul Rece în Global-izantul Ev pregnant –multiplu deschis de mileniul al III-lea A.D.^{IV}.

§2. Cetăți nistrene istorice^{I,II,III,IV,*}.

Cetatea Hotin/ Hocin/ Chocim/ ⇒

⇒ *Curriculum historicum*

- **cca. 1000-cca. 1300**⇒ ”Punctul de convenabilă trecere este întărit și folosit^{*HOTINAS}: *situs* comercial cunoscut & utilizat & ”servit”/”asistat” frecvent de autohtoni (paleo-români, moldoveni), con-locuitori: migratori slavi, tătari, unii trecători; ”întăritura” bine așezată/”posadă”/ este prădată, ”din când în când” de cete/hoarde tătărești;
- **cca. 1350**⇒ Prima incintă de piatră: Construită^{X^u} de cneazul Danilo din Halici: cârmuitorul unei obști slave^{3Ucr};
- **cca. 1060-cca. 1450**⇒ *Situs* comercial frecventat, întărit: parte din Moldova; legături cu Halici, Kamenîța, Crakov, Bukovina/Bucovina/, părțile tătărești;
- **cca. 1457-cca. 1504**⇒ Domnia/Epoca lui Ștefan cel Mare;
- **4 Aprilie 1459-1460**⇒Voivodul: revine la orientarea tradițională a politicii externe a Moldovei: imediat după preluarea puterii încheie o convenție cu regele Poloniei, Cazimir al IV-lea (1447-1492) prin care îi recunoaște suzeranitatea, îi lasă în stăpânire cetatea Hotin; reînnoiește și privilegiul comercial de care se bucură negustorii ”leși”/Liov-eni activi în Moldova;
- **cca. 1465-cca. 1504**⇒ oșteni moldoveni îi înfruntă pe turci și în zona Hotin;

- **cca. 1530-cca. 1546**⇒ Petru Rareș Vodă (1527-1538), (1541-1546) în complexa sa ambiție și politică (transilvană; ungară; polonă; turcă) cere Regelui restituirea Pocuției; este refuzat, îi înfruntă pe Polonezi, ocupă provincia, o pierde în lupta de la Obentina^α;
- **cca. 1550-cca. 1600**⇒ Sistemul social Hotin/Chocin/ ”funcționează”: comerț în oraș, pază în cetate;
- Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpușeanu Vodă ((1552-1561), (1564-1568)), examinează situația politică a Europei de Răsărit → în diversele sale incursiuni prin Polonia trece și prin cetate; *et. al.*
- **1600**⇒ Mihai Vodă Viteazul: Asediază pe Ieremia Movilă vodă al Moldovei, care se retrăsese în grabă din cetatea sa de scaun, până la sălașul Domnesc întărit de la Marginea Nordică a Țării; (vine post misu, pag 37)
- 1673⇒ Ștefan Petriceicu vodă, domn al Moldovei și Grigore Ghica, domn al țării românești/Muntenia, se află la Hotin: se discută & pregătesc de luptă împotriva regelui Poloniei Ioan Sobieski.
- Cei doi **vodă** creștini au comune probleme și dorințe, se înțeleg, examinează situația politică a Europei de Răsărit→ își schimbă plănuirea, nevoița acceptată → și cred că le-a venit vremea eliberării de sub <jugul turcesc> dacă ”trădează”/abandonează Înalta Poartă, trecând de partea suveranului Polon~
- **cca. 1600-cca. 1700**⇒ Evenimente politice & sociale ș. a. importante în Estul Statului Polonia^{11,12,13,14} și Principatul Moldova: sunt conexe; unele concentrate în zona Nistrea/Hotin/Voievodatul: lupte între Polonezi&Moldoveni ↔ Turci ofensivi foarte puternici ajunși la hotarele creștine.
- **cca. 1600**⇒ Relațiile statului:
 - a. Polonia^{αα} și grupuri cazace^{Σcaz} din Est sunt multiple, specifice; prezența acestor grupuri (bătăioase, călărețe; creștine orto-doxe)^{αα} era foarte utilă Țării: bărbații, organizați, conduși de hatmani erau necesari ca să apere marginile. Polonii nu sunt în stare să oprească /”rețeze”/ ”raidurile de prădare”;
 - b. **cca. 1620 primăvara**:⇒ Cazacii atacă pe Turci prin Bulgaria¹⁶; agresiunea este pentru Sultan, demnitari (viziri, pașale *bey*) ș.a. Turci (oștime^{BUZN}, simpatizanți, victime intolerabilă/ →trebuie pedepsiți imediat agresorii (Poloni, Cazaci).
- **cca. 1620/21** ⇒ Turcii pretind Polonezilor să suprimă/înfrâneze Căzăcimea — obște slavă care (nominal) le era supusă: —încât să nu mai poată prăda/opera violent prin ”oștii” (mobile; exersate, ”bine armate” și conduse; însoțite și de cete tătărăști^{TATAR}).
- **cca. 1621** ⇒ Sultanul Osman al II-lea cu oștenii se îndreaptă spre

- marea fortăreață Kameniețk/Kamenia/ cheia sistemului de apărare frontalieră; un extrem de important centru comercial prin care intrau & ieșeau negustori și mărfuri spre & de la [Moldova, Valahia, Crimeea]. Republica polacă este deschisă în fața atacatorilor;
- **cca. 1700** ⇒ creșterea puterii Imperiului Rus^{ΣΣ}: cetatea este un ”punct/post” fortificat , utilizabil, perfectibil, *para Bellum*;
 - **În 1711**⇒ Țarul Petru cel Mare/*Piotr Velikii*/ al Rusiei, încrezător în șansele sale, atacă Imperiul Ottoman; Acțiunea ”muscălească”/ imperială/ Cantemirească eșuează: dezastrul de la Stănilești pe Prut oprește sturm-ul oștirii creștine (ruse; unități moldovene ale lui Dimitrie Cantemir): Înalta Poartă contra-atacă Țările Române; militar, politic, administrativ: în Moldova și Muntenia sunt instalați domni fideli /ne-pământeni/*fanarioți*/
 - **1713**⇒ Abdi Pașa cucerește Hotinul și transformă fortăreața într-un avanpost/*raia* turcească; Guvernatorul Abdi Pașa ordonă subordonaților să efectueze rapid și temeinic reparații; se construiesc noi fortificații pentru a întări cetatea; amenajările ridicate nu se efectuează însă după arhitectura militară otomană, ci după cea Vest-Europeană.
 - **cca. 1715-1725**⇒ sunt ridicate după planurile unor ingineri francezi ziduri ample; se construiește cea de-a doua incintă;
 - **cca. 1730- cca. 1780** ⇒ Conflicte Ruso-Turce^{ΣΣRT}: în anii 1735, 1739, 1768, 1774, 1787, 1792, 1806-1812, după îndelungatul, ”sacadatul” război Ruso-Turc Hotinul este anexat Imperiului Rus.
 - **1856**⇒ Ia sfârșit încărcata istorie militară a Hotinului: Este desființat statul de entitate militară;
 - **cca. 1860- cca. 196/1918** ⇒ Orașelul marginal multi-etnic și cultural cu cetate istorică funcționează”lâncezește”;
 - **1919-1940** ⇒ După Primul Război Mondial Bucovina și Basarabia se alipesc României: Pentru 22 ani; Hotinul este un județ al statului România Mare/*dodoloața*/.
 - **1940** ⇒ Provinciile/Teritoriile Basarabia și Bucovina de Nord sunt ocupate de Trupele Sovietice; se aplică tratatul de ne-agresiune Hitler-Stalin /Rilentropp-Molotov/ anexa secretă, ultimatum sovietic; evacuarea ”fără riposte” a Armata Română, Administrația Română, refugieri, refugieri, provocări; preluări, soviet-izări.
 - **1940-August 1944/1945** ⇒ Provinciile/Teritoriile din Nord-Estul Spațiului Carpato-Ponto-Danubian /România/ sunt ”*teatrum belicum*”⇒ a. ocupate de trupele românești angajate în alianța militară-geopolitică... Axa (Berlin-Roma-Tokyo; planul Barbarossa; atacarea U.R.S.S; b. Campania complexă, cumplită, de pe Frontul de

Răsărit”războiul sfânt”, ”Marele Război de Apărare a Patriei sovietice”/otecestveenaia Voina/; et al); c. schimbarea ireversibilă a cursului războiului: ofensivă Sovietică, lovitură de stat de la 23 August, 1944; România trece total (militar, economic, politic, ...) de partea Alianței uniți în tripleta fortissimo S.U.A. ↔ Marea Britanie; ↔U.R.S.S.; d. Krasmaia Armia ocupă/eliberează zona, ”areal-ul nistrean” este anexat (de facto → de jure) la U.R.S.S.; e. Ofensiva Armii Sovietice & aliații lor este est europeni (români partizani, comuniști, etc.) continuă: peste România, Ardealul de Nord cedat; parte din Ungaria Horthy-stă→Sălaș-istă), Ungaria, Slovacia, Polonia, Cehia, Za Berlin f. Poleda.

- **1945 -1980** ⇒ Post *Secundum Magnum Bellum*: Cetatea Hotinului se află pe teritoriul Ucrainei: De Jure in Px/Sovietica & America. Cetatea Hotinului își păstra însă impunătoarele ziduri de piatră adaptate artileriei: a. așezate pe țărnul stâncos al râului: se păstrează impunătoarele ziduri de piatră adaptate artileriei; este un *vestigium eminens /patrimon-ial*^{PATR, *2000,*2000R}.
- **În T=2000**⇒ Consiliul de Miniștri al Republicii Ukraina a decretat: rezervație de stat istorică și arhitectonică;

⊖ **Locația**: cea mai nordică; în vecinătate: a. spre Sud-West, în Bucovina: Cernăuți/Cernovits/ Czernowce/, b. Spre Nord-Est: *trans* Nistru/Dniestr/cetatea-orașul Kamenita/Kamienec Podolski în Podolia, c. Spre Nord-West: Colomea/Kolomyja/Halicz/Halici/ în Pocuția peri=nord-Carpatină, Galiția/Galizien/;

⊖ **Structura**: cea mai impunătoare;

- a) Accesul: se face pe un pod de lemn pe piloni ridicat peste șanțul de apărare; poarta de intrare este construită în epoca Turcă (a $\sum_{Hotin}^{Téhné}$, cca 1715).
- b) Incinta^{4VI,CITAD}: Planul este neregulat, aproape trapezoidal, latura de vest curbată; pereți înalți, ridicați în prelungirea malului pietros:
 - b.1.zidurile sunt străpunse pe alocuri de metereze, în special cel dinspre Vest^{VERDE}; ziduri curbe cu turnuri circulare; b=6 bastioane — spații în care erau instalate piese de artilerie m=2, turnuri circulare; poartă: spre Sud;, spre Vest;
 - b.2.drumul de strajă^{Ψ,P}
 - b3.”brăul” de piatră este ”punctat” de bastioane și porți de acces:
 - b=6 bastioane—spații în care erau instalate piese de artilerie, m=2 turnuri circulare: spre Sud, spre Vest;
 - b4. turnul: în apropiere de turnul de la Nord-Vest^{CITAD}.

c. Interior:

c1. valuri de apărare;

c2. construcții *intra-muros*:

c2.1. capelă pictată: s-a închinat și Domnul Moldovei Ștefan cel Mare; a. un paraclis: situat pe latura dinspre Est, la etaj, are ferestre ample, un impresionant portal și contraforturi gotice; portal^{MOLD}; Naosul și pro-naosul sunt boltite în semi-cilindru; a fost pictat din dorința voivodului Petru Rareș^Ψ.

c.2.2. o fântână adâncă de h=65 m;

c 2.3. o cazarmă;

c.2.4. casa domnească/ o rezidență princiară are parter, etaj înalt și pivnițe generoase; fațadele — decorate în cărămidă roșie cu ancadramente gotice simple, din piatră, ale ferestrelor și ale ușilor^{5MOLD}, golurile fațadelor (tratate diferit: au forme diferite i.e. mai înguste la parter, mai mari la etaj) conferă ”inter-activ” clădirii distincția și eleganța unor reședințe nobiliare;

c5. *geamia cu minaret a raielei turcești/ottomane*: din epoca ottomaniană ; ruinată ulterior.

c6. Construcțiile ottomaniene au dispărut ulterior.

c7. Biserica rusă: Sfântul Alexandr Nevski; edificată în 1832^{ΣHHH}

Impunătorul, complexul *edificium*, $\Sigma_{Hotin}^{Téhné}$ — din: a. piatră, dispusă în asize regulate^{6ΦΦ}; b. cărămidă roșie prezentă în detalii, ornamentale, și construcții interioare; c. lemn-impresionează zidurile; (toate) turnurile (parțial) –*continuum*-uri întrerupte din loc în loc, de necesarele locuri/urme ale tunurilor — sunt decorate cu motive geometrice drumul de strajă pe unele părți, realizate prin înserări de cărămidă în structura/ ”mediul”/ de piatră: dispunerile/ ”jocul” de /dintre cărămidă și piatră este expresiv: animă o compoziție armonioasă. Elemente ale structura inițială sunt de obârșie/amprentă baltică, altele au amprente moldave^{MOLD}, modernizări și uzuri militare (ș.a.) ottomaniene, ”folosiri” Rusești;

Orașul istoric este situat *Post Second Magnum Bellium* în R. S. Ucraina → Republica Ucraina.^{*cv}

Este evocat de scriitori, istorici, etno-logi, culturologi, politicieni (Iucizi, responsabili, pătimiși, ...), observatori *et al civis* **, *U.C. M.E.

☞ **Comunicații**: a. Spre interior; b. Spre exterior: poduri, (șosea, cale ferată): legat de West (Basarabia, Moldova) numai printr-o șosea ce trece prin Noua Suliță;

⊖ **Administrația** ^{*H, *CON}

a. Județul Hotin ^{*H}

- Suprafața: $S_{1922}=3782\text{km}^2$;
- populație: $P_{1922}=399534$ locuitori;
- plase: $\vec{p} = 7$ plase;
- Comune: a.urbane: c.u.=1 oraș, b: rurale: c.r.=83 comune;
- școli:
 - $\text{\$}_p=9$ școli primare urbane;
 - $\text{\$}_p=208$ școli primare rurale;
- biserici:
 - a. orto-doxe, românești: episcopie din 1713, în $\overleftarrow{T} \downarrow \cong 1812$ episcopie "păstorită" de Gavril Bănulescu este desființată de Ruși; în $\overleftarrow{T} \downarrow \cong 1812$ 1923 este reînființată episcopia Hotin-Bălți, episcop Visarion Puiu; eparhia Hotinului.
 - b. ș.a.: pravo-slavnice:
 - c. c. sinagogi.
- Justiția: curtea de apel la Cernăuți.

b. Orașul Hotin: oraș de graniță:

- Populație: $P_{1923} \cong P_{1925} = 20000$ locuitori,
- școli:
 - $\text{\$}.l._b=1$ liceu de băieți
 - $\text{\$}.l._f=1$ liceu de fete
 - $\text{\$}.p._pf=1$ școală profesională de fete
- Unități economice:
- Cooperative de aprovizionare și consum $n=34$: capital $C_{1923}=954.000\text{lei}$;
- Cooperative de exploatare silvică $n=2$: capital $C_{1925}=145.000\text{lei}$;
- capital total (~1100);

Cetatea Soroca ⇒

⊖ **Curriculum historicum.** Locul convenabil de trecere a fost fortificat "de multă vreme":

- **cca. 1400-cca. 1450** ⇒ fortăreața genoveză; o *lihonia/Alciona*; punct mercantil; la marginea estică a Moldovei, la marginea vestică a Zonei Transnistrene: locuită de moldoveni, slavi, tătari; mică; este parte din proto-sistemul defensiv al Moldovei; fort de pământ și lemn;
- **cca. 1499** ⇒ Ștefan cel Mare poruncește înălțarea unei cetăți în situl deja întărit: de lemn, pătratică.
- **1543-1546** ⇒ În timpul domniei lui Petru Rareș se rezidește: fortificația: o cetate nouă din temelie și ziduri de piatră, rotundă, diametrul

- d=37.5m, bastioane b=5;
- **cca. 1600**⇒ se păstrează intactă, îngrijită de curatori inimoși.
 - **cca. 1550-cca. 1813/1813**⇒ Cetatea și satul → orașelul funcționează^{*sp} în Moldova: condusă de domnii pământene → domnii fanariote
 - **cca. 1813-cca. 1917/18**⇒ Cetatea și satul → orașelul mărginit estic funcționează^{*sp} în Rusia: Imperială → Revoluționară
 - **cca. 1917/18-cca. 1940**⇒ Cetatea și orașul sunt *situsuri* marginale răsăritene în Regatul România Mare.
- ⇒ **Locația:** Se oglindește în apele Nistrului; loc de ”trecere”, poziție pitorească cu multe livezi; zona este pronunțat românească
- ⇒ **Structura:**
- c) Accesul: se face pe un pod de lemn pe piloni ridicat peste șanțul de apărare; poarta de intrare este construită în epoca Turcă (a $\Sigma_{Hotin}^{Téhné}$, cca 1715).
- d) a. Incinta fortificată: poligonală – bastională; este relativ mică¹⁷; b. bastioanele rotunde: la colțuri; similare; c. este complet păstrată, îngrijită, popularizată^{Bulat/18/};
- ⇒ **Comunicații:** a. Spre interior; b. Spre exterior: poduri, șosea, cale ferată; bac;
- ⇒ **Administrația** ^{*H, *CON}
- a. Județul Soroca** ^{*H}
- Suprafața: $S_{1922}=4331\text{km}^2$;
 - populație: $P_{1922}=381509$ locuitori; $P_{1925}=31698$ locuitori;
 - plase: $\vec{p} = 7$ plase;
 - Comune: a.urbane: u.=1 oraș, b. rurale: r.=46 sate;
 - școli:
 - $\text{\$}_{p.u.,1929}=10$ școli primare urbane;
 - $\text{\$}_{p.r.,1929}=238$ școli primare rurale;
 - biserici:
 - a.orto-doxe, românești; țin de eparhia episcopatului Hotin Justiția: curtea de apel la Cernăuți.
 - b.ucrainiană;
 - Justiția: curtea de apel la Chișinău.
 - Unități tehnice: $C_a=13$ cooperative (agricole de desfacere): capital $C_{1925}=150.964\text{lei}$;
 - Justiția: curtea de apel la Chișinău.
- b. Orașul Soroca:** oraș de graniță:
- Populație: $P_{1923} \cong 15.000$ locuitori,
 - școli:
 - școli normale: $\text{\$}.c._b=1$
 - licee: $\text{\$}.c._1=3$ licee

- școli profesionale: ș.c.p.=1; de fete;
- școli de meserii: ș.c.m.=1

Orheiul Vechi^{αθ} ⇒

- ⊖ **Curriculum historicum**: Origini: locuită în arheo-culturi^{αθ}, sat dezvoltat → orașel; nu se zidește cetate;
 - cca. 1300-cca. 1400 A.D. ⇒ locuiri de tătari din Hoarda dec Aur; ș.a.
 - cca. 1400-cca. 1600 ⇒ nu funcționează;
 - cca. 1500-cca. 1600 ⇒ sat mare → orașel/târg/ în Moldova; nu are cetate.
 - cca. 1600 ⇒ Voievodul Vasile Lupu (1634-1653) zidește o biserică;
- ⊖ **Locația**: în interiorul podișului Basarabean, aproape de Nistru, într-un defileu stâncos al râului adânc ($\Delta h=200m$); în *paleo-situs*: vestigii umane & materiale ale diferitelor arheo-civilizații, o cetate geto-dacică (din secolul V-III ante A.D.; cu un sanctuar^{*ORH}; locuită din ”stră-vechime” , în secolele XII-IV și de Hoarda de Aur; ș.a.

.....

- ⊖ **Structura**: cea mai impunătoare;

- ⊖ **Comunicații**: a. Spre interior; b. Spre exterior: poduri, (șosea, cale ferată): legat de West (Basarabia, Moldova) numai printr-o șosea ce trece prin Noua Suliță;

- ⊖ **Administrația** ^{*H, *CON}

a. Județul^{*H}

- Suprafața: $S_{1922}=4246km^2$;
- populație: $P_{1922}=342557$ locuitori;
- plase: $\vec{p} = 8$ plase;
- Comune: a.urbane: u.=1 oraș, b. rurale: r.₁₉₂₂=117 sate comune;
- școli:
 - a. urbane: ș.c.p.u.=11 școli primare urbane;
 - b. rurale: ș.p.r.₁₉₂₉=279 școli primare rurale;
- biserici:
 - Biserici orto-doxe: țin de eparhia mitropolitană Chișinău;
 - Justiția: curtea de apel la Cernăuți.

b. Orașul:

- Populație: $P_{1923} = 16.119$ locuitori,
- școli:
 - școli normale: ș.c.n.=1 de băieți;
 - licee: ș.c.l.=2 licee, 1 de fete, 2 de băieți;
 - ș.l.f.=1 liceu de fete;
 - școală profesională: ș.p.p.=1, de fete;
- Unități tehnice:
- Cooperative:

- a. de aprovizionare și consum $c_a=16$: capital $C_{1923}=730.786$ lei;
- silvice: $c_{sil}=3$: capital $C=377.260$ lei;
- capital total $C_{tot}=\sim 1.100.000$ lei;

Cetatea Bender/ Tighina/ \Rightarrow

\ominus *Curriculum historicum.*

Tighina/ Benderul/, în Transnistria este poate un/singurul monument istoric din Lume/Europa/ transformat în mileniul al III-lea în unitate-militară activă (pentru trupe, depozit de armament****)Un cetățean oarecare (?moldovean; nistrean; român, ș.a.) fără permis special/*propusk*/ nu se poate apropia nici măcar de zidurile ei, bine supravegheate^^.

- \ominus **Locația:** pe malul stâng al Nistrului. Orașul omonim adiacent: centru urban frontalier, dezvoltat/dinamizat prin cetate \rightarrow cu fortificații, cetăți, puncte de observare, treceri;

- \ominus **Structura:** Sistemul tehnic $\Sigma_{Tighina}^{Tehné}$, are fortificații solide, puncte de observare, loc de trecere trans-fluvială,; comunicații: cea mai impunătoare; caracteristicile *topos*-ului \rightarrow *situs*-ului s-au folosit/se folosesc: dominant/total pentru funcționarea unei potente (cazarmă frontalieră) $\Sigma_{Tighina}^{Militară}$; în zonele învecinate (mănăstirea Neamțul Nou) se află întinse pometuri cu soiuri alese de mere (cantități importante au fost/sunt exportate); depozit de armament: garnizoană cu trupe active, ateliere, anexe.

- \ominus **Comunicații:** a. Spre interior; b. Spre exterior: poduri, (șosea, cale ferată);

\ominus **Administrația** *H, *CON

a. Județul Tighina *H

- Suprafața: $S_{1922}=6333$ km²;
- populație: $P_{1922}=314778$ locuitori;
- plase: $\vec{p} = 7$ plase;
- Comune: a.urbane: c.u.₁₉₂₅=2 comune urbane; b: rurale: c.r.=83 comune;
- școli:
 - $\xi_p=32$ școli primare urbane;
 - $\xi_p=263$ școli primare rurale;
- biserici:
 - Biserici orto-doxe românești: țin de eparhia mitropolitană

Chișinău;

- Justiția: curtea de apel la Chișinău.

§3. Notae punctum.

- ² Locuri unde trăiau sihaștri, refugiați et al. — se adăposteau, se rugau, meditau, se închinau, prohodeau.../ cripte de înmormântare.
- ⁴ Lăudate, evocate, comparate, : ” o salbă, un colier, perle dintr-o ”diademă princiară”, diamante dintr-o coroană regală/imperială, icoane dintr-o mitră spirituală,...borne ale hotarului Europei, (*topos, situs*) de Est
- ⁶ Valoric etnic
- ⁷ A fost→este o cale de apă curgătoare cu intrare – ieșire- deschideri multiple în spații din Europa de Răsărit⁸. Spațiul Carpato-Ponto-Daniabian
- ⁸ Definite și numite *in Historia*: Evul Mediu→ Timpurile moderne→....U.E.
- ⁹ Conexiuni (comerciale ș.a.) *via* arealul ucrainian.
- ¹⁰ Recensământul din \overline{T} ↓ 1931[CANDREA] BIBL
- ¹¹ Zona cea mai îndepărtat spre Est: la (2-3) 100 km de orașe regale Krákòv/Cracovia/, Warsava/Varșovia/ - capitală a regatului decisă de Regele Zimund III Vassa, Vilno/Vilna, Vilnius: Letonia;
- ¹² ”Pretextul de război: comportările cazacilor , comunitate bătaioasă, independentă, provine din șerbi evadați, stabiliți în locurile cele mai îndepărtate ale țării, au trăit→ trăiesc nu prin ademenirea libertății bogății nu capturate prin forță de la avuți, nu câștigate prin muncă (trudă; economii), majoritatea sunt țărani ruteni din Ucraina care resimțeau mâna grea a stăpânilor lor, mulți locuiau dincolo de repezișurile fluviului Nipru, pe ostrovuri înconjurate de apă;
- ¹³ la inundația marelui râu
- ¹⁴ ”Republică *Panescă*: regat cu pani/*șlehta*/
- ¹⁵ Au pus foc de câteva ori în Istanbul, la Palatul Sultanului, în suburbii.
- ¹⁶ Nici apelurile, nici amenințările nu au avut efecte: Turcii se decid să acționeze în forță^{BUZU}. Pretextul: expediția militară a cavaleriei polace contra^princepelului Ardelului Gabor Bethlem; protejat de turci.

§4. Notae contextum:

*HOTINAS	În 2002 s-a sărbătorit 1000ani de existență
ΣOG	Aceste cetăți ⁵ , ”Ridicate la Hotin, Soroca, Tighina și Cetatea Albă, cu scop inițial de a sluji drept dig împotriva revărsării tătarilor din Crimeea, aceste ziduri de un pitoresc remarcabil au avut de multe ori un rol determinant în războaiele ruso-turce (...). Astăzi se oglindesc tăcute în apa Nistrului, înălțându-și jgheburile ca niște pumni strănși ai Europei” (Octavian Goga).
*BAS	În arealul/ <i>topos-situs</i> / dintre Prut și Nistru (zona riverană): cis, trans / sunt numeroase situații naturale & vestigium relevante, notabile, curiozități: vinării (Purcari, Mileștii Mici), meșteșuguri populare (Ivancea, Orheiul Vechi) ș.a. mănăstiri (Hâncu, Biserica pictată din Căușeni, în Bugeac, construită în stăpânirea tătarilor, Căpriana, închisă de sovietici),”suta” de movile și tertrele/recifele din preajma Prutului, peșteri de ghips <i>et. al.</i>
*H	În acest <i>studium</i> se prezintă, cu necesarele accentuări ^{7*con,*/con} , și aspect care caracterizează perioadele istorice $\overline{T}i = a, b, c \dots$ a. Moldovenească voivodală: $\Delta T \approx$ cca. Secolul al XV ^{lea} . – secolul al XVI-

	<p>^{lea}, când în acest sat român, medieval, s-au edificat → completat, au funcționat (specific, articulat) numeroase cetăți, (Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Tețina, Suceava, Crăciuna, Chilia, Cetatea Albă ș.a.)</p> <p>b. Modovenească princiară:</p> <p>b1. domni pământene;</p> <p>b2. domni ne-pământene/<i>fanariote</i>/; în partea a II-a a periodului numit epoca <i>fanariotă</i> s-au înstrăinat, răpit/dislocat din Trupul Tării Moldoei, raiate: Bucovina de Nord, Basarabia: ținuturi bogate, strategice, locuite în majoritate dominantă de români, autohtoni, con-locuind cu alte minorități, (ruteni, polonezi/leși, tătari, găgăuți, ucrainieni, ruși, evrei, armeni, țigani, și alți alojeni care sunt in-corporați în Imperiile Ottoman (raia-lele), Creștine-Austriac, Rus-Împărtii conduse de sultani, Kaizeri (Halsburg), țari (Romanov);</p> <p>c. Românească: Regatul România Mare: $\overline{A\overline{T}}=1918-1919-1940$/*Con</p>
*Con	dimpreună cu unele situații (tehnice; ș.a.) recente din $\overline{A\overline{T}}=1989/1990-2000$ A.D.
*ICON	Vezi și Iconographia: brevia, evocatoria
I ~	<i>Krepasti</i> , "gorodiște"
Ucr	Apud Arheologii ucrainiei: argumente ^{SPIS}
SPIS	În spațiul unde ulterior s-a construit turnul de nord al cetății
IVI	"originală", "cnezială": Danilo, $\sum_{Hotin, \overline{T\downarrow} \cong 1250}^{Téhné}$, protocitadela din secolul al IV ^{-lea} , $\sum_{Hotin, \overline{T\downarrow} = 1350-1400}^{Téhné}$; cu modificările ulterioare.
CITAD	fortificație ridicată de Ștefan cel Mare: $\sum_{Hotin}^{Téhné}$, $\overline{T\downarrow} \cong 1450$; Ziduri groase, $d \approx 5m$, înalte, $h \approx 40m$ CITAD Bis, turnuri cilindrice: $n=3$ Turn
Turn	Doar $n=3$: turnul de poartă dinspre sud, $n=2$, turnuri cilindrice, de la vest k.f Ș. M. $n=3 < 5$ turn total ^{VIVUS}
VIVUS	Donjonul dinspre Nord, turnul patruleter dinspre Nistru
CITAD Bis	CITAD Bis Înălțimea zidurilor $\sum_{Hotin, cca 2000}^{Téhné}$ față de nivelul de calcul este $h \approx 10m \leq h_{s, M} \approx 40m$
VERDE	jurul-împrejurul citadelei vechi, parte a $\sum_{Hotin, SEC. XVI}^{Téhné}$, constă în ziduri care au fost acoperite ulterior de vegetație verde
CIT	citadela a fost construită pe structura cetății anterioare: parte a $\sum_{Hotin, Ș.c.M.}^{Téhné}$
*2000R	În $\overline{T\downarrow} \cong 2000$ Consiliul de Miniștri ai Republicii Ucraina au decretat: Cetatea Hocin/Hotin/; este monument special: rezervatie de stat istorică și arhitectoică.
*2000R	<i>Situsul</i> este re-examinat → restaurat parțial: – Starea: relativ bună, optimizabilă prin operații adecvate de restaurare: prin fonduri și agenții ucrainiene, prin fonduri U.E.; – restaurări etapizate: vechea incintă (podul de acces, zidăria paradisului, încăperile garnizoanei, <i>et.al</i>)
αα	Incursiuni reciproce → Polonezii intervin la Sultan → misiunea lui Alaiso Gritti → asasinarea emisarului în Transilvania e → moartea în scaun a lui Vodă, fiul Răreșoaiei, iubita lui Vodă cel Mare, ctitor continuator de seamă.
ΨΨ	În sfârșit
**	Nu se pot vizita turnurile și interioarele incintei: întrucât lucrările de restaurare nu s-au încheiat.
*cv	Bastionul medieval a aparținut pe rând: Moldovenilor, Polonezilor, Turcilor,

	Rușilor, Austrieșilor, Românilor, Sovieticilor, Ucrainenilor
*u.c.	"Hotinul este un loc de care se leagă istoria mai multor popoare, noi invităm ca și reprezentanții lor să participe la activitățile noastre să-și amenajeze incintele ce le vor fi rezervate ", Ludmila Pastuk, 2006.
^ψ RIP	Cândva cu unele suprafețe pictate: urme de picturi s-au păstrat până în $\overline{T} \downarrow \cong 1935$
*Hotinas	În 2002 s-a sărbătorit 1000 ani de existență.
*ORH	Muzeu în aer liber; propunere de patrimonializare: situs protejat de U.N.E.S.C.O.
^ψ	Merloanele în partea dinspre râul Nistru nu s-au păstrat
^ρ	s-a conservat într-o stare bună pe laturile dinspre Sud și Est
MOLD	ca în situații ale arhitecturii moldovenești, din secolele V-VI
1 φφ	tehnica de construcție este frecvent întâlnită în țările baltice: medievale; post medievale
QQQ	urmele geamiei, a minaretului svelt, din vremea înaintării turcilor până la Pocuția; Hotinul/Hocinul/, fiind <i>raia</i> -ua cea mai nordică a împărăției Sultanilor ^{QQQ} se păstrează în secolele $\overline{XX} - \overline{XXI}$.
^{αα} Cat	Nu era interesată să le convertească (<i>sic!</i>)
TATAR	musulmane/ "păgine",
PILI	Supusă turcilor / Conducerea statului/șleahta
^{ΣΣ} RT	"Tectonica" politică se tensionează în "Secolul/Eonul Luminilor": în $\Delta T \approx 1700$ -cca. 1790→ cca.1815; "mișcări ale plăcilor", "cutremure" ș.a. și în zona Nistreană [].
EZ	ezițări, inconsecvențe
est	pe latura Est
$\sum_{Hotin}^{Téhné}$:	așezări de acoperișuri de șindrilă pe fiecare turn și clădire a citadelei: ș.a.; volumetria acoperișurilor trebuie proiectată pe baza unei logici consecvente $\sim \rightarrow$ materializată \rightarrow instalată în sistemul recondiționat prin operații adecuate de re-staurare: prin fonduri și agenți ucrainieni, prin fonduri U.E.; existența unor mari diferențe în tratarea învelitorii produc impresie neplăcută, strică; b. Prezentări: publice/proturism ș.a.)
\sim	coerență necesară pentru a respecta autenticitatea istorică, dovedită de informații (atâtea câte există)

§4. Iconographia: brevia → evocatoria

	
<p>Vedere de ansamblu</p>	
 <p><small>Colecionar.Blogspot.Com</small></p>	
<p>Cetatea Hotin.</p>	
	
<p>Ruinele cetății medievale Orheiul Vechi</p>	<p>Complexul monastic Orheiul Vechi</p>
<p>”Orheiul Vechi ... complex muzeal sub cerul liber, format din obiective naturale și antropice. Originalitatea peisajului ... defileul fluviului Răut, săpat sub forma unui canion în straturile calcaroase ale fostei Mări Sarmatice (circa 14 milioane ani vechime): vestigii inestimabile ale orașelor medievale: orașul medieval Orhei (sec. XV-XVI), urmează relicvele geto-dacice (sec. X-II î.Hr.), complexele monastice rupestre din stâncă (sec. XV-XIX) și obiectivele etnografice din vatra actualelor sate; orașul oriental Shehr – al – Jedid (sec. XIV).</p>	

	
<p>Poarta lui Ștefan cel Mare la Cetatea Albă este pomenită în materialele informative pentru turiști.</p>	<p>Vedere din exteriorul cetății Cetatea Albă</p>
 <p>Cetatea și portul Chilia, gravură litografie</p>	<p>Cetatea Chilia</p>
	
<p>Cetatea Tighina</p>	<p>Fortăreața Tighina</p>
	
	<p>Cetatea Tighina reprezentata pe o marcă poștala în 1945</p>